

Tóth László

Az idők változása

Széljegyzetek elszelelt napokhoz, évekhez

Valamit múlttudatról, jövőtudatról, veszélytudatról...

Csoóri Sándornál olvastam, még az 1970-es évek elején, hogy nemzetünknek sem egészséges múlttudata, sem jövőtudata nincs, amit Tornai József nyomán azzal egészített ki, hogy veszélytudata „még kevésbé van”. Melyekkel kapcsolatban a lengyelség első világháború utáni „nemzetté szerveződését” hozta fel példának („*Mert belül, a lelkében egységes volt*”), de a románság az időbeni s későbbi azonnali helyzetfelismeréseit is említette, amihez hozzátenném, hogy alapvető nemzeti, nemzetpolitikai és -stratégiai kérdésekben a szlovákság is mindig képes volt és képes maradt összezární. Amire 20. századi történelmünkben nemigen találunk példát, s annak rendszerváltás utáni alakulását nézve már remény is egyre kevesebb mutatkozik rá. Mára ország, nemzet, úgy tűnik, végletesen s végzetesen kettészakadt (vagy – az erős atomizálódás jeleit mutatva – még többfelé?), s szinte (kor)divattá vált – egymást is túlkiabálva – rosszul érezni magunkat honpolgárként is, s nemzetünk fiaként, lányaként is. Amiről Kormos István jut eszembe, aki anno egy totalitárius rendszerbeni hosszú-hosszú félreállítottsága ellenére, hivatalos elismerésének évtizedes késése miatt sem „hitte magát” soha „üldözött költőnek”, mert mint mondja, „úgy éreztem: itthon vagyok”. Márpedig az *otthon levés* érzése szerintem sem kormány- vagy ideológiafüggő, hanem metafizikai viszony, mely lényegében független attól, hogy jól érezzük-e magunkat odahaza, vagy sem, s attól is, bánja-e „sok törvényhozó, / mint pusztul el szép fajunk” (József Attila). Hiszen – s itt valami rendkívül lényegeset, részünkről is meghallandót és meghallgatandót mondott Kormos – az anyját is „Az arcán levő ráncokkal együtt: vállalja” az ember. Nos, nemzetünk, hazánk e ráncaival együtt való vállalásának a férfias alázata, s bocsánat a kifejezésért: jó értelemben vett jámborsága, fatalizmusa, önfegyelme, önmérséklete veszett ki mára belőlünk, s vált gyerekes-kamaszos, pubertáskori ideges rángatózássá, nehezen – vagy egyáltalán nem is – csitítható, követelőző idegrohamok elszomorítóan groteszk sorozatává.

Holott a Tornai–Csoóri-kettős emlegette veszélytudatra manapság mindennél nagyobb szükségünk lehetne – pártállástól, ideológiai meggyőződéstől, egyebektől függetlenül, melyre akár egy nemzeti kiegyezésen alapuló, távlatos nemzeti minimumot is építeni lehetne. Igaz, nemzeti kiegyezés valószínűleg csak ott lehet, ahol a nemzet – megint csak pártállástól, ideológiáktól, egyéni céloktól és

életstratégiáktól (is) függetlenül – *egységes*, mert félő – sok jel mutat rá – minket, magyarokat illetően, épp e nemzetegységünk bomlott meg mára életveszélyesen. Mi több, napjainkra már az is kétségessé vált, akad-e – lehet-e még – olyan közös érdekünk (s értékünk), mely ezt a nemzeti kiegyezést, illetve minimumot szükségessé, elérendővé, összetartó erővé teheti (tehetné) valamennyiünk számára, vagy a magyarság mint olyan már nem tud többé értékszervező erő lenni. S itt megint Kormos Istvánt kell idéznem, aki vagy négy évtizede a kérdésre, hogy a magyar költészetben mely sorokat tartja a legfontosabbaknak, nemzeti *Himnuszunkból* a „*Nyújts feléje védő kart*” óhaját emelte ki. Nos, költőnk, ha élne, végigtekintve a világ s Európa értékrendi, erkölcsi és szemléleti változásain (válságain) – a napi politikai aktualitásoktól, ideologikus értelmezhetőségektől eltekintve is – még inkább Kölcsey e sorát emelhetné ki nyolc évszázad magyar költészetéből. Hiszen valóban elkélne a védő kar körénk, de nemcsak amaz isteni, hanem elsősorban a mi magunk részéről.

Mert most, valljuk be, tényleg sok öngyilkos mód magunk ellen fordított kezünk van, el kell ismernünk. (2013. május 13.)

Az ember életében...

Közhely, de ha már emiatt ébredtem fel, ne múljon el az éjszakával együtt nyomtalanul. Tehát: az embernek egész életében nincs más témája, csak maga. Még akkor is, ha magáról egy szót sem ír le soha. És magát tanulmányozza olyankor is, amikor egy falevelet vizsgálgat meredten. Vagy amikor egy esetlen, kapálózó, hátára fordult bogarat nézeget, s azon töpreng, cipője hegyével eltapos-a, vagy ismét természetes helyzetébe segítse a szerencsétlent. Mert a döntéséből is sokat megtudhat magáról.

Egyébként is: csak egyetlen igazi nagy kaland történik meg velünk igazán: az életünk. S ez még akkor is igaz, ha semmi (különös, kalandos) nem történik velünk az életünkben. (2014. október 3., *hajnali fél három*)

Ajándék

A minap, 65. születésnapomra, kaptam a családomtól egy sült malacot, amit fel is faltak nyomban s rendesen. Ami rendjén is volna. Mégsem állom meg, hogy magamban ne mosolyogjak azon, hogy a nekem szánt ajándékukkal tulajdonképpen magukat lepték meg. Vagyis, valójában ők kapták tőlem azt, amit én kaptam tőlük ajándékul... (2014. október 7.)

Felvidéki? Magyar? Könyv? Kiadók?

Válasz (helyett?) az Atelier körkérdésére

A minap körkérdést intézett hozzám (is) Kopócs Tibor művészeti lapja, az Atelier részére a felvidéki magyar könyvkiadás, illetve könyvkiadók helyzetéről. Szerintem már magával a kérdésfelvetéssel is baj van. Hisz az azt sugallja, mint-ha még lennének felvidéki magyar könyvkiadók. Én csupán, jelen pillanatban,

néhány könyve(ke)t megjelentető, kényszer és szükség szülte képződményről tudok, kiadóról nem. A kiadó ugyanis, a szó klasszikus és nemes értelmében, számomra: műhely is, szellemi képviselő is, szakértelem is, számos szakma (mesterség) találkozási és együttműködési pontja is. Közeg. Önmagában is, és együttesen is azt alkotnak. Én ezt a közeget mai napság sehol nem találok kicsinyke töredék-provinciánkban. Tovább tehát tárgyaltan (*tárgyatlan*) lenne minden válaszom. S különben is, talán Cholnoky Viktornak volt igaza, aki az illetén, e mostanihoz hasonló megkeresésekkel kapcsolatban így válaszolt a fiatal Füst Milánnak, akit mint fiatal újságíró-gyakornokot küldtek el hozzá egyszer: „...*körkérdésekre nem felelek, csak akkor, ha maga az Úristen fordulna hozzám, művének véleményezése végett.*” Nos, ez most részemről is megfelelő válasznak tűnik. Hát így... (*Dsz., 2014. október 13.*)

Civil

Ács Margit mondja Mátyás Ivánról az e havi Kortársban: „*naphosszat kószált a mondataiért.*” Megfogta már valaki ilyen tömören, lényegre törően – s ugyanekkor *finoman* – a Mátyás-féle próza lényegét?

S még azt is mondta ugyanitt róla: „*Professzionális civil*” (értsd: az irodalom világában). S ez a meglátása is tökéletes(en ráillik Mátyásra).

Vagyis a fentiek is igazolják, hogy Mara milyen érzékeny olvasónak – a legérzékenyebbek közül való. Egy igazi, elhivatott civil a hivatásos irodalommagyarászok között. (*2014. október 14.*)

Mítosz

Akárhogyan is vesszük: az ember mítoszokat *eszik*. Kérdés, hogy új mítoszaink alkalmasak-e egészséges táplálkozásra? Vagy a bennük levő napjainkbeli adalékok mennyire károsak az egészségére? (*2014. november 2.*)

Visszaszámlálás

Elhűlve olvastam a minap a legfrissebb Opusban, hogy a (szlovákiai magyar) pályakezdők részére évente meghirdetett Pegazus-pályázatra, a verskategóriában, az idén mindössze négyen jelentkeztek, írd és mondd: huszonnégy verssel! A szóban forgó pályázatok történetében ez kétségtelenül a mélypontot jelenti, ami önmagában is tünetértékű, s ahonnan kétséges, van-e, lehet-e visszaút. Emlékszem, amikor – első öt évében, 2006–2010 között – magam is zsűriztem ezt a pályázatot, a felhozatal még lényegesen nagyobb volt, jóllehet már akkor sem voltam/lehettem elégedett vele, s már akkor is arról panaszkodtam, hogy értékelőbizottságunk „több örömét lelte az epikus, mint a verses kísérletekben”. Azonban az akkori 18 verses és 9 prózai – tehát összesen 27 pályázat mégiscsak 103 verset s 13 kispróza kísérletet jelentett, ami ugyan a következő esztendőre valamelyest emelkedett (37 pályázat: 28 a vers-, 9 a próz kategóriában, mellyel ebben a csomagban összesen 136 vers és 17 kispróza érkezett), egy évvel később

már vészesen csökkenni kezdett, s e pályázatok statisztikája innen kezdve így alakult: 2008: 24 pályázó 99 pályamunkával, ebből 15-en jelentkeztek verssel (összesen 89 opusszal), és 9-en küldtek prózát (összesen 10-et); (csupán a próza-kategóriában pályáznak évről évre ugyanannyian: 9-en); 2009: 15 pályázó (9 verssel, 6 szépprózával), összesen 56 (!) írással; 2010: 17 pályázó (7 verssel, 10 prózával). A további évfolyamok számadatait már nem ismerem, visszavonultam, túlságosan fásult lettem ahhoz, hogy továbbra is ugyanazokat ismétlegessem évről évre, amiket öt éven át elégszer felemltettem. Ma azonban, régi újságkivágásaim rendezgetése közben kezembe akadt a Nő egy szerkesztőségi közleménye 1983. május 17-ről (*Irodalmi pályázat*, 15. p.), mely arról tájékoztatja a lap olvasóit és a március 30-án zárult ifjúsági irodalmi és képzőművészeti pályázatának részvevőit, hogy annak értékelését – tekintettel a jelentkezők és a beérkezett pályamunkák magas számára – meg kellett hosszabbítani: a pályázatra több mint száz (!) neveztek be, egyenként több pályamunkával, s ennek a jelentős mennyiségnek az értékelése az előre tervezettnél bizony jóval több időt igényelt a zsűritől (melynek munkájában Grendel Lajos, Zalabai Zsigmond és Kopócs Tibor vett még részt rajtam kívül, aki – lévén akkoriban a lap irodalmi rovatának szerkesztője – egyúttal a szerkesztőséget is képviseltem a bírálóbizottságban). (Ma már látható, hogy a szóban forgó hetilap ekkori, illetve előző évi pályázataira jelentkezettek adták azután a nem sokkal később megszerveződött, csehszlovákiai magyar viszonylatban irodalomtörténeti jelentőségű Iródia-mozgalom törzsgárdáját, s győztesei, jutalmazottjai egyben nemzedékük vezető személyiségeivé, többen közülük pedig Magyarországon is elismert alkotókká váltak.) Nos, azóta harminc év telt el, az előző rendszer is összedőlt, az ország is kettévált, és a szlovákiai magyar irodalom is mély identitásválságba került. És meggyőződésem, hogy – természetesen egyéb, korfüggő tényezők mellett – az idei Pegazus-évfolyam négy verses pályázata (24 verse), minden eddiginél figyelmeztetőbben tükrözi ezt az identitásválságot is. Tózsér Árpád ez évi pályázatértékelő szavait azzal zárta, hogy „úgy látszik, a vers mint műnem történetében megkezdődött a visszaszámlálás”. Amit én nem hiszek, sőt nagyon sok jel mutat arra szélesebb környezetünkben s a világon is, hogy a „vers mint műnem” – egyelőre? – a legkevésbé sincs végveszélyben. Az viszont igaz, hogy a szlovákiai magyar irodalom mint olyan történetében valóban elkezdődött a visszaszámlálás. Talán nem is mostanában, hanem valamikor a kilencvenes években, s mára már vészesen közeledik a zéróhoz. S ez valóban okot adhat a nyugtalanságra, mert összefügg(het) azokkal a könnyen végzetessé válható identitászavarokkal is, melyet az utóbbi két évtized népszámlálási statisztikáinak a szlovákiai magyar népesség csökkenésére vonatkozó adatai bizonyítanak a legfényesebben (legsötétebben?). (2014. november 6.)

Pálya

A minap megvettem valakinek az új könyvét; íróját évtizedek óta, pályája elejétől ismerem, már az első verseskötetével felkeltette annak idején a figyelmem. A későbbi verseskönyvei azonban valahogyan lemaradtak a könyvespolcaimról, mégis, első kötete alapján egész idő alatt kiváló költőnek tartottam, és nem értet-

tem, kritikai fogadtatása, irodalomtörténeti elhelyezése, kanonizálása a közben eltelt évtizedek során miért nem volt olyan, amilyen a bennem élő, első verseskönyv alapján alkotott kép szerint megillette volna. Talán ezért is volt, hogy a kíváncsiság most, (földi) pályánk vége felé, megvásároltatta velem a legújabb verseskötetét, melyre rögvést rá is vettem magam. Bár ne tettem volna! Mert a kötet versei teljességgel olvashatatlanok voltak számomra, és percek alatt lerombolták a költőjükről évtizedeken át magamban hurcolt képet. Tömény modor, akartság, nyál, fröcsögés, nyelvi bájolgás – brrr! S mindez rendkívül öntudatos módon, mintha a költő tudatosan erre az útra készült volna. Értelenségemben gyorsan előkerestem könyvtáramból az első könyvét – hátha én tévedtem vagy változtam volna ekkorát. Nem, az, bár nem a régi fényében, de világos, tiszta, és ma is *olvasható*. Ami gyakorlatilag azt is kizárja, hogy az én ízlésemben, értékrendemben került volna sor ekkora fordulatra. Nem, a fordulat az illetőnél következett be, aminek idejét, okát nem nekem kell(ene) megkeresnem. De lehet, nem éri meg a fáradságot. Hiszen előfordulhat, hogy valakiről nem véletlenül nem tudjuk, hova jutott el útja végére. Hogy a sors esetleg ezzel is meg akart kímélni bennünket a csalódástól.

Egyvalami azonban ezek után sem hagy nyugodni.

Hányan lehetnek utunk elejéről, akik bár annak idején elfogadólag olvasták és becsülték pályakezdő verseim, s bíztak jövőbeni alakulásukban, folytatódásukban is, ám most ugyanolyan csalódással csapják félre pályavégijeimet, mint én a fenti esetben? Ezt, és ennek okát viszont talán valóban célszerű lehetne kiderítenem... (2014. november 11.)

Perverzitás

Létezik-e nagyobb perverzitás, mint temetőben óhajtani szeretkezni? Valószínűleg csak egy: temetőben szeretkezni. (2014. november 11.)

Széljegyzet az idők változásához

Annak idején semmibe se volt szabad belekötni, ami felülről jött.

Most mindenbe kötelező belekötni, bárhonnan jöjjön is az.

Annak idején sok rossz döntés volt, amit kivétel nélkül dicsérni kellett.

Most úgy tűnik, nincs egyetlen jó döntés sem, mert a jó döntésekbe is kötelező belekötni.

Mintha belekötési, kekeckedési verseny zajlana körülöttünk.

És legalizáltattak az agymenések és agyalágyulások.

A műveltséget mindenütt ellepi az infantilizmusok tengerárja.

Szabadság?

Demokrácia?

Félek... újra félni kezdek... (2014. november 22.)

Üresjárat

Rónay György idézi A. É.-t, aki szerint „*mikor az ember nem akar dolgozni, elkezd fiókot rendezni*”. Márpedig én most ezt csinálom napok óta. Az egyik munkám

(könyvem) befejeztem, a következőt most latolgom. S mindig ez van az üres-járat pihenőiben. De mondja valaki, hogy a pihenő (pihegő?) nekikészülés, a keresgélés, a rend(szer)teremtés nem munka? Sokszor ez a megterhelőbb, a több – s nem csupán szellemi, hanem lelki – erőfeszítéssel, a bizonytalanság gyöttrődésével járó. Ha rend van bennem s köröttem, s ha a megtervezettség és megszervezettség rendje öleli körül, amivel éppen foglalkozni készülök, a munka is sokszor nekilendül, s megy, mint a karikacsapás. (2015. május 20.)

Szóköz

Halkan, észrevétlenül alakul, formálódik egy jelentős életmű – a szemünk látára, mégis, azt kell mondjam, észrevétlenül: Halmai Tamásé. Versekből, esszékből, kritikákból, kis prózai futamokban. Ezek az írásművek – mert egymondatos aforizmái is azok, melyek közt, ha úgy veszem, nagyok is szép számmal vannak, regényi történetet magukban sűrítők, példának említsem csak ezt a mérhetetlen távlatokat és tágasságokat nyitót: „*Vándor sebek a tengeren: hajók*” –, szóval írásművei egytől egyig a csend felől érkeznek és a csendbe tartanak. Talán épp azért oly beszédesek. Az ő két mondata közti szóközben is több a közlendő, mint bárki szószátyár mondatözönében. Mert munkái, szövegei azt mondják, amire az embernek már nincs szava. Azt, amiről az Isten is hallgat, s az ember nem juthat hozzá, csak az Isten felérzésével, az isteni magába abszorbeálásával. (2015. május 20.)

Keleti/nyugati

Keleti észjárás – nyugati agy = transzcendens realista? (2015. május 20.)

Bowie

Tegnap minden híradásban vezető helyen a *Saul fia* Golden Globe-díja. Meg David Bowie halála. Ez utóbbihoz kapcsolódik Sebők Zoltán tárgyyszerű szűkszavúságában is beszédes Facebook-bejegyzése. Íme: „*Véletlenül láttam valamelyik égi tévécsatornán, úgy másfél évtizeddel ezelőtt. Stúdióbeszélgetés zajlott éppen, több résztvevővel. Egy kérdésre válaszolva David Bowie Roland Barthes-ra hivatkozott, mire a műsorvezető nyeglén visszakérdezett, hogy ki az a Roland Barthes. Bowie rendkívül dühös lett, és válasz helyett felszólította a műsorvezetőt, hogy ha tényleg nem tudja, kiről van szó, menjen haza és olvasson. A műsorvezető nem mozdult. David Bowie felállt és elhagyta a stúdiót.*” Hát nálunk? Hát mi? Pedig hány műsorvezetőnk felállhatna nálunk is! A különbség csupán annyi, hogy mi sem állunk fel... (2016. január 12.)

Rend

Szétnézve magam körül, annyira nincs rend sehol, egyetlen területen sem, hogy az embernek az az érzése, nagyon sokak erős érdeke, hogy sehol, egyetlen területen se legyen rend a világban. (2016. január 29.)

Négerkérdés?

Irodalmi lapunk, az Opus új számában nagy érdeklődéssel kezdtem olvasni Vrábel Tünde már címével jelzett tárgya miatt is ígéretesnek látszó, bőségesen lábjegyzetelt tanulmányát (*Mark Twain és a négerkérdés*). Melyből azonban arról értesülhetek, hogy ifjúkorom egyik kedves, emberségre nevelő, megindító, s ugyanakkor izgalmas olvasmányának, a *Huckleberry Finn*-nek az USA-ban újabban számos bírálója akad, és sok amerikai iskolában és könyvtárban is tiltólistán szerepel (2000-ben például az első ötven között is az egyik legelőkelőbb – a negyedik! – helyen szerepelt a legtöbbször betiltott könyvek között!). Na, ilyenkor szokott kitörni rajtam a frász! (Hol vagyunk? A *szovjetónióban*? – jut eszembe Kukorelly Endre barátom ROM-ja. Vagy Husák elvtársék 1968 utáni posztsztálinista Csehszlovákiájának diktatúrájában? – jutnak eszembe életem sötétebb napjai is.) S amikor a tiltás okát (okait) olvasom, már hinni sem akarok a szememnek. Mely(ek) szerint a könyvet be kell tiltani, mert 1) „brutális elemeket tartalmaz”; 2) vannak, akik „nem értenek egyet a regény befejezésével”; 3) „rasszista jegyek” fedezhetők fel benne (valamely Pihent Agy még azt is megszámolta, hogy 219-szer szerepel benne a „néger” (nigger) szó; 4) túlságosan „férfiközpontú”. A szerző azzal zárja dolgozatát, hogy a *Puddingfejű Wilson* – a regényt ért kortárs bírálatok ellenére is – azért tartja kiemelendőnek, „mert megmutatta, hogy a 20. századhoz közeledve nem minden amerikai gondolkodott amerikaiul”. Na most – félretéve e mondat s az ilyen mondatok, megjegyzések történelmietlenségét –, ha a *Huckleberry...* kapcsán imént idézett (hivatkozott) infantilizmusok, kimódoltságok, ideologikus ráfogások és belemagyarázások, időtévesztések jelentik (jelentenek) az amerikai (amerikai módon való) gondolkodást, az isten mentsen meg tőle mindünket. Egyébként is, ilyen alapon brutális elemei miatt (kiűzetés a Paradicsomból, lángpallosok stb.), továbbá férfiközpontúsága miatt (mi az, hogy Ádám bordáját kivéve teremtetett meg a nő, mi az, hogy ily módon másodrendű, mi az, hogy alárendelt stb.) betiltanák már magát a *Bibliát* is, melyben ráadásul a teremtés végkifejletével sem értek egyet (mivé lett végül a „teremtés koronája”, az ember!?). Igaz, jobb, ha nem adok ehhez senkinek se ösztönzést (érveket), hiszen már amúgy is nagyon sokan vannak, akik legszívesebben kitörölnék a *Bibliát* is az emberi műveltségéből... (2016. február 21.)

Voks

A Simon Attila történész barátommal Szent-Iványi Józsefről, a két világháború közötti csehszlovákiai magyar politizálás e jeleséről írandó monográfiánkhoz olvasgatok, jegyzetelgetek. Íme, kerüljön ide például egyik, kilencven évvel ezelőtti passzusa az 1925-ös csehszlovákiai választások idejéből: „...a demokrácia választási harcában ellentéteket kell keresni és gyártani. Aki több hibát követ el és több támadási felületet hagy fedetlenül, az gyengébb. Az agitációs eszközök gyártásában az ügyesebb az erősebb is. A választási küzdelem ki szokta váltani sokszor a leggaládabb rágalmakat, és minden harc hiába van ellene. A választási küzdelemnél, bármily embertelen, még a háború is szebb. Herczeg Ferenc

Széchenyi szájába adja a politikai harcok idején az elkeseredett kijelentést:
»Mennyivel szebb volt a francia harctéren: öltük egymást, de nem gyaláztuk.«

Itt azonban hirtelen elfog a kétely: valóban kilenc évtizeddel ezelőtti ez az idézet?

Hát... igen...

A király meztelen.

Még ha már régóta parlamentben ül is.

Ezek után tényleg nem tudom, hová tegyem a voksomat...

Tegyem-e még valaha valahova? (2016. április 20.)

Igazságtalanság?

Azt írja Gál Sándor legfrissebb jegyzeteiben, micsoda igazságtalansága a sorsnak, hogy jövőre már nyolcvanéves lesz. Én azt gondolom, a sors közömbös, s nem ,igazságos' vagy ,igazságtalan'. Csak az ember számára nem tud közömbös lenni, hogy közömbös. Én eddig jól el voltam vele: olyan volt, amilyen (volt benne hideg is, meleg is – igaz, túl hideg talán nem, de túl meleg sem!). S ha eddig közömbösségében volt hozzám olyan, amilyen, mi szebbet kívánhatnék magamnak a hátralevőkhöz, hogy ez most már maradjon is így. Különben is, hál' istennek, ha azt veszem, verni nem vertek, kínozni nem kínoztak, s emberiségemben sem aláztak meg (nagyon) eddig. (S, ami talán ennél is fontosabb: családtagjaimat, szeretteimet sem.) Ha a testileg, lelkileg megnyomorítottak felől nézem, bizony, elég nagy igazságtalansága lehet a sorsnak, hogy őket igen, másokat (még?) nem (egyelőre?). Ebből a szempontból ugyan mért panaszkodnék a sors igazságtalanságára, hogy maholnap már betöltöm a hatvanhetet? Inkább azt mondom: hál' istennek, hogy már hatvanhét leszek. Inkább áldhatom a sorsom, hogy még mindig így. S kívánhatnék-e magamnak nagyobb ,igazságtalanságot' a sorstól, hogy még hetven- meg nyolcvanévesen is legalább így, a fentiek – s más egyéb elképzelhető, de nem kívántak – nélkül?! S hogy így legyen, így maradjon, istenemre, arról is boldogan lemondanék, hogy hatvanhétnél (sokkal) több legyek... (2016. június 8.)

Beköszön-

Fiatal kollégám főszerkesztői beköszöntője a lapban, melyet annak kiadói az irányítására bíztak a minap.

Új ember kovácsa... Szocialista nevelés... Liberáldemagógia... Szabadságdogma...

Vajon melyikünk tehet róla, hogy cikke olvastán ilyenek jutnak eszembe?

Vajon melyikünk téved? (2016. július 1.)

Sebek

Arra ébredtem az éjszaka kellős közepén, hogy rettenetesen fáj a tenyerem. Mindkettő, ugyanazon a helyen, közepen (a kéztőcsontok és az orsócsont között). Talán Krisztus öt sebe közül nyilallt bele kettő? (2016. december 13.)

Valamit a Mindenkiről...

Kilenkor az idejű kisjátékfilmjű Oscar-díjra esélyes *Mindenki* a Dunán. Technikailag, szakmailag eminens tanuló elsőrendűen *szervezett*, filmes mester-munkája; szép felvételek, éles szemmel elkapott arckifejezések, összefogottság, kiegyensúlyozott ritmus, a rendező és az operatőr kiváló, egybehangolt munkája a szereplőkkel, különösen a gyermekszereplők játéka mérce fölötti, zene és kép egybejárása. Tartalmilag, szemléletileg azonban erősen sematikus (a rossz elnyeri méltó büntetését), a főszereplő énektanár alakja emberileg árnyalatlan, egyoldalúan célzatos (pedig egy hibás döntés következményeinek jogos elszenvedőjeként, személyes tragédiája felől is lehetne nézni őt – igaz, ez már egy másik film lenne/ lehetne –, itt azonban, bár akár nemesnek is vehető cél érdekében és meglehetősen kifinomult, kulturált eszközökkel dolgozó, végső soron azonban diktatórikus akkora volt véve a figurája), míg az énekkarnyi gyereksereg, ellenkezőleg, az osztatlan jó, a felmagasztosuló ártatlanság és az „egységben az erő” demonstrációjaként szintén osztatlanul sémaszerű, strukturálatlan. Az utóbbi időben már nemcsak a filmiparban, hanem a filmművészetben nemkülönb – így az újabb magyar filmek esetében is (lásd pl. egyértelműen Bozsogi János 2016-os *Csonka délibábját*) –, mintha egyre inkább kezdene tért hódítani, az újabb amerikai filmek túlnyomó többségét is jellemző, egyfajta leegyszerűsítő, ideologikus szemlélet (melyek óhatatlanul is mindig a hajdani szovjet szabványfilmeket, szabványábrázolásokat, szabvány-eljárásokat juttatják eszembe, csak épp az ellenkező oldalon), afféle – a belsőleg differenciálatlan, osztatlan jó és egyértelműen rossz dichotómiájára épülő – újsematizmus. Az idén harmincöt éves Deák Kristóf persze kitűnően iskolázott, vérbeli filmes, aki a filmes szakma mindegyik rész(leg)ét kitűnően ismeri, s e munkája is jól mutatja, hogy milyen otthonosan mozog a (nyugati) filmipar előkelő műhelyeiben (még pályája elején vágóasszisztensként dolgozott pl. Steven Spielberg stábjában; filmográfiájában tucatnyi külföldi – amerikai, brit, spanyol, pakisztáni – film szerepel, melyekben különböző feladatokat látott el). S kétségtelen, hogy ezeket a tapasztalatait a *Mindenki*-ben is bőségesen tudta hasznosítani, ám mégsem tudom elosztatni magamban annak gyanúját, hogy az Oscar-jelöléssel kisjátékfilmjének tagadhatatlan szakmai színvonala, minősége mellett kicsit ideológiai felhangjait, irányzatosságát, sematizmusát is díjazták. Amivel persze korántsem szeretném azt mondani, hogy ezt most még nem teljesen érdemelte meg, sőt! De talán nem fog ártani, ha újabb filmjével, filmjeivel bizonyítja majd, hogy ezt már most teljes mértékben kiérdemelte. Mindenesetre szurkolok neki, mert egészében véve szép filmet láthattam a *Mindenki*-vel, mint ahogy tucatnyi pazarul megcsinált, emlékezetes – s ideológiailag nem is mindig terhelt – szovjet filmet is láthattam anno, amelyeket viszont mostanában már egyre inkább nem sikk emlegetni, s amelyekre manapság egyáltalán nem célszerű (nem tanácsos, nem PC?) emlékezni. (2017. február 26.)

Szabadság, hit, hitel, hitelesség

Forbáth Imre idézi, az őt és verseskönyvét övező közömbösség, érdektelenség kapcsán, Fábry Zoltánnak írt valamelyik levelében Pascal: „A hallgatás a

*legnagyobb üldöztetés...” Csakhogy elkerülte a figyelmét a mondat folytatása: „...a szentek sohasem hallgattak.” Amiből világos, hogy itt a francia bölcselelő nem a ‚visszhangtalanság‘ kisszerű, érdekelvű értelmezésében, hanem az érdekefeletti ‚bátorság‘ adta szabadság értelmében gondolta, amit írt (annak kapcsán, hogy milyen nehezen talált Párizsban olyan nyomdászt, aki ki merete volna nyomtatni az egyik szövegét). Vagyis a pascali értelmezésben a visszhangtalanságnak nem szinonimája az üldöztetés, hanem éppen hogy a bizonyos helyzetekben való megszólalás elutasítása köti béklyóba az embert, s a ‚megszólalás‘, a ‚kimondás‘ akár üldöztetés árán való vállalása, a megfélemlítéseken való felülemelkedése teszi őt szabaddá (belsőleg). A fentiek akár például is szolgálhatnának arra az esetre, amikor az értelmezés elszakad az értelmezettől, amikor szabad pályára kerül... Márpedig – s ezt szintén Pascal mondta valahol – „...a gondolkodás szabadsága nem terjedhet addig, hogy a tényeket ne vegyük figyelembe”. Szegény bölcselelőnk, elvbarát bölcselelőnk! Ha látná, mint igázza le, mint gyűri maga alá körülöttünk a tényeket (s a világot) a dogmává merevített szabadság féktelen kultusza... Az viszont, hogy ezzel épp annak hitele s hitelessége mehet veszendőbe, már egyre kevésbé érdekli annak papjait, igehirdetőit... Pedig *hit* és *hittel* egymásból sarjad, s hitünk csak a hitelesben lehet igazán erős. (2017. június 1.)*

Ki volt Futurista Ferenc?

A két háború közti igen mozgalmas cseh – prágai – színházi élet egyik jellegzetes alakja, népszerű kabarészínésze, legendás komikus volt Ferenc Futurista (aki mellel szobrásznak sem volt utolsó), akiről azt tartja a fáma, hogy elég volt csak megjelennie a színpadon, a nézőtíren máris felharsant a nevetés. A magában is különleges (művész)név a mi számunkra akár magyar eredetet is sejtethet.

De volt-e (lehetett-e) köze az egyébként művészcsaládban született Ferenc Futuristának hozzánk, magyarokhoz, dicsekedhetnénk-e magyar származásával? Nos, komikusunk komikusan hangzó (művész)nevének más a magyarázata.

A Ferenc keresztnevet ugyanis még diákkorában, egy magyar származású prágai szobrászmestertől kapta (azért egy magyarnak is szerep jutott hát ebben a névváltoztatási történetben!), akinek műhelyében a fiatal František inaskodott. A Futurista pedig akkor ragadt rá, amikor a még szintén nagyon fiatal Fiala egyik cseh kabaréfellépését követően – még jóval a futurizmus atyjának számító Marinetti prágai szereplése előtt – az egyik újság azt írta róla, hogy ő a jövő tehetősége. És ezzel tulajdonképpen el is dőlt, hogy Ferenc Fialát a prágai nagyközönység már Ferenc Futuristaként ismerje és kedvelje meg.

Azaz olykor nemcsak az életünk lehet regényes, hanem nevünk története is, miként a hajdani cseh (kabaré)színpad egykori csillagának, František Ferenc Fiala Futuristáénak is... (2017. június 14.)

Tükör

Nem könnyű apának (szülőnek) lenni. De lényegtelen, hogy könnyű-e, vagy nehéz. Mert a végső elszámolásnál föl sem merül ez a kérdés. Viszont a gyerme-

ked lesz az a tükör, amely elkerülhetetlenül megmutatja, milyen voltál szülőnek. (2017. június 26.)

A megtartó erő

„Ez az a hang, amiért odaadnám minden regényemet” – jegyezte meg Kemény Zsigmond a népballadák kapcsán.

Lehet, én is a népköltészet hordozta szépségekért, teljességért?

Lehet, én is a népköltészet hordozta szépségekért, teljességért...

Bizton állítom, nagy tragédiánk – az ember veszésének nagy oka – a népköltészet kivészése életünkből (életéből). A népköltészet együtt nőtt, erősödött az emberrel, megtartó erő volt évezredekén át (s ezzel együtt a hite is – hogy is írta Csokonai: *„régibb út a hit, mintsem az értelem”*), s most lemondott róla, elfordult tőle... S itt nem pusztán arról van szó, élhet-e karja, lába nélkül az ember. Hiszen a tudomány ezeket már viszonylag jól működő protézisekkel tudja pótolni. De élhet-e az egész teljességét átjáró/átható költészet s hit nélkül? Hiszen egész emberlényege szublimálódik ezekben. S ha ezek elvesznek (kihalnak belőle), nem emberlényegének elveszése okozza azt? Emberlényegünket vajon mi pótolhatja? Van-e (lehet-e) protézisünk helyettesíteni (pótolni) azt? Láthatáron a protézis-lény? (2017. szeptember 16.)

Isten ölében

„...az ateista nem tud hinni Istenben” (Michaux), ezért elengedi őt. De semmit nem tud tenni az ellen, hogy az Isten nem engedi el. S ez – bevallja? nem vallja be? – jólesik neki. Megnyugtatóan hat rá. S este, hiszi, nem hiszi, Isten ölében alszik el. Reggel aztán, amikor kérdik tőle: hogy aludtál?, ezt feleli: Mintha Isten ölében aludtam volna – borzad el magától. Aztán megnyugszik: hiszen Isten nincs is. De azért titokban már az estét várja... (2018. január 27.)